

**АПН УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ТВОРЧИСТЬ, ДУХОВНІСТЬ, ГУМАНІЗМ
В ПРОСТОРИ ОСВІТИ**

Збірник доповідей
науково-практичної конференції
м. Вінниця, 20—21 жовтня 1998 року

Том 1

«УНІВЕРСУМ-Вінниця»

**ВРАХУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ПРАКТИЦІ
ВИКЛАДАННЯ МОВ**

*Ю.Л. Старовойт,
Державний технічний університет (м. Вінниця)*

Традиційна методика викладання мов (як рідної, так і іноземних) орієнтувалася перш за все на загальноноормативні зразки використання мовних одиниць у ряді сфер їх застосування, що і створювало тенденцію до побудови студентами таких монологічних текстів, в яких основною стильовою рисою була їх емоційна нейтральність. І якщо взяти до уваги широку палітру потреб, яким повинна служити мова, таке становище з викладанням ні у теорії, ні у практиці не може бути визнаним за задовільне. Щоправда, у суспільстві, в якому взірцем монологу були матеріали чергових з'їздів та конференцій керівної партії, іншого становища годі було й чекати.

Еталонами слугували зразки так званої плавної мови, що була представлена більшістю писемних жанрів, і це обумовило звичну орієнтацію у практиці викладання. Робота студентів з такими текстами і створення власного монологу за зазначеними зразками закономірно призводили після ознайомлення з граматичним та лексичним мінімумом на початковому етапі до прогресуючого перерозподілу уваги з елементарних розмовних конструкцій на громіздкі моделі писемної мови, причому найчастіше - із сфери використання наукового стилю.

Широке впровадження у радянські часи зразків різного роду публіцистики, обумовлене пропагандистськими завданнями, на початку дев'яностих років було закономірно припинене. А навчання на матеріалі художньої літератури, з якої можна було б узяти приклади живої, насиченої експресією повсякденної розмовної мови, побудоване так, що все це різноманіття мовних зразків вікладається у пасивний запас мовної компетенції студентів.

В результаті виникає парадоксальна ситуація - те, що знаходиться у пасивному запасі носіїв мови, підлягає активному засвоєнню з боку іноземців, а мовні засоби активного застосування віддаються на відкуп пасивному засвоєнню. І не в останню чергу причиною цього стало занадто

абстрактне ставлення до самого процесу мовної діяльності. Адже безпосередній зв'язок між мовною системою та мовленням і навпаки може бути корисним лише для аналітичної роботи з мовними явищами, тобто для наукових досліджень.

Щодо синтетичних форм роботи з мовними явищами (а це стосується і методики викладання), то тут слід звернути увагу на застереження Ю.Н. Караулова, згідно з яким «від індивідуальної мовленнєвої структури безпосередньо до мови перейти неможливо» і що персоніфікація, наприклад, художнього мовлення вимагає введення поняття мовної особистості¹.

Ю.Н. Караулов справедливо зазначає, що вигнання людського фактора за межі лінгвістики є звичайною платою за прагнення науки стати максимально об'єктивною². І в дослідженнях мовної структури такий підхід, на наш погляд, слід визнати доцільним. Однак практичне використання даних науки і особливо методичних рекомендацій не може обмежуватися сухою об'єктивованою дидактикою, оскільки фахівець у даному випадку працює з живою аудиторією, що складається з окремих особистостей.

Останнім часом ми спостерігаємо загальнотеоретичну зміну парадигми в лінгвістичних дослідженнях і вихід на передові рубежі принципів актуалізму, що сприяють створенню відповідного підґрунтя для зміни ряду орієнтирів і у методичній роботі. Оскільки кожен студент є мовною особистістю, то і допомога викладача у вивченні ним мови вимагає врахування усіх особливостей його характеру, адже у найкращому випадку іноземною мовою він буде розмовляти лише у тій манері, в якій реалізує себе рідною. У всякому разі методична підготовка повинна проводитися таким чином, щоб студенти могли оволодіти мовними засобами, що мають експресивно-стилістичну забарвленість, і в першу чергу - засобами експресивного синтаксису. Якщо на практичних заняттях ми будемо приділяти увагу таким прийомам, як лексичний повтор з синтаксичним розповсюдженням, еліпсис, парцеляція та вставні конструкції, а також різноманітним тропам і фігурам, які залишилися нам у спадщину від традиційної риторики, це дало б можливість студентам у подальшому самостійно вийти на свій особистий стиль мовного самовтілення. Причому на індивідуальних консультаціях викладач зміг би скорегувати орієнтири учбової роботи зі студентом у залежності від рис його мовної особистості.

З одного боку, оволодіння цими засобами передбачає тверде знання граматичної системи при досить глибокому

засвоєнні багатьох лексико-семантичних груп. Але вже на початковому етапі всі методики передбачають роботу з елементарними розмовними конструкціями, і тут варто їх підбирати знову ж таки відповідно до мовної особистості студента.

Тепер розглянемо процес проведення занять у протилежному ракурсі і звернемо увагу на те, на що традиційна методика взагалі уваги не звертала, - на особу самого викладача.

Загальні методичні рекомендації відзначаються занадто абстрактним підходом до наставника. Працюючи за цими рекомендаціями, останій повинен подібно автоматизованій системі лише впроваджувати учбовий матеріал за алгоритмом. Таким чином забувається, що викладач взагалі, а викладач мови чи літератури в особливості повинен бути у певній мірі актором і реалізовувати себе як особистість. Та навіть на справжній сцені найвидатніші актори-професіонали грають лише ті ролі, що підходять їм за їх фактурою. І у методиці викладання також слід визнати аналогічне - в одного викладача заняття певного типу пройде на високому рівні, в іншого таке ж заняття буде мати вигляд пародії, як «Гамлет» у виконанні комедійних акторів.

Щодо професійної компетенції викладача, то від нього слід вимагати перш за все володіння учбовим матеріалом на такому рівні, щоб він міг творчим чином комбінувати його. А методичні рекомендації повинні залишитися рекомендаціями, якими викладач скористається як творча особистість.

ВИСНОВКИ

Одним із факторів гуманітаризації процесу вивчення іноземної мови вітчизняними студентами та української чи російської іноземцями повинен стати такий підхід до студентів, в якому враховуватимуться всі риси їх мовної особистості.

¹Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. - М.:Наука, 1987. - С. 30.

²Там же. - С. 19.

Козловський В. О., Таряник Т. М. Державний технічний університет (м. Вінниця) КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	59
Корчинський Г. А. Державний технічний університет (м. Вінниця) ЄДНІСТЬ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ У СВІТЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ.....	61
Круковська О. М. Державний технічний університет (м. Вінниця) УНІВЕРСИТЕТ ЯК ЯВИЩЕ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....	65
Леонтьєва В. Н. Государственный технический университет радиоэлектроники (г. Харьков) ВОСПИТАНИЕ «ЧЕЛОВЕКА КУЛЬТУРЫ» КАК КУЛЬТУРОТВОРЧЕСКАЯ ЦЕЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ.....	69
Островський К. С. Технологічний університет Поділля (м. Хмельницький) ГУМАНІСТИЧНА НАПРАВЛЕНІСТЬ СОЦІОЛОГІЇ.....	76
Прицак М. Д. Державний технічний університет (м. Вінниця) ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА РАЦІОНАЛІСТИЧНА ПАРАДИГМА В КОНТЕКСТІ ОСВІТЯНСЬКИХ ПРОБЛЕМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	81
Сележан Т. М. Державний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці) УКРАЇНОЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ОСВІТИ ЯК ОКРЕМИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ.....	88
Старовойт Ю. Л. Державний технічний університет (м. Вінниця) ВРАХУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБЛИВОСТІ У ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ МОВ.....	95
Стрельбицький М. П. Державний технічний університет (м. Вінниця) УКРАЇНСЬКА ІДЕЯ Й УКРАЇНСЬКІ ДИСИДЕНТИ У КНИЗІ ЄВРЕЙСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТА Ю. А. ВУДКИ «МОСКОВЩИНА, МЕМУАРНИЙ ЕСЕЙ».....	98
Тарасенко И. В. Государственный технический университет радиоэлектроники (м. Харьков) ЖЕНСКОЕ НАЧАЛО КУЛЬТУРЫ И ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ОБРАЗОВАНИЯ.....	103
Татенко В. О. Інститут соціальної та політичної психології АНП України (м. Київ) АКТИВНІСТЬ САМОТВОРЕННЯ ЯК ОНТОЛОГІЧНА ОЗНАКА ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ.....	109
Шумка М. Л. Інститут економіки і підприємництва (м. Тернопіль) КУЛЬТУРА УКРАЇНЦІВ ТА МІСЦЕ І РОЛЬ СИМВОЛІКИ В НІЙ.....	115